

pretantur nescio quam vere, Cajus Caligula Pharam fecit. Sed nos de hac fusus in insulis Britannicis.

Claudius.

Iam inde interior Britannia magis civilibus bellis, & partium studiis, quam Romanorum viribus attrita, post varias clades ultro citroque illatas, in Romanorum potestatem paulatim concessit. Dum enim singuli pugnabant, universi sunt victi, sic in mutuam perniciem ruentes, ut non nisi oppressi senserint omnibus perire, quod singuli amiserunt. Eo usque etiam plures falsos fieri subegit ambitio, ut nonnulli transfugerint, Romanorum fidem sequuti, & omnibus modis Romanis securibus patriam subjicere machinati. Inter hos præcipuus Bericus, qui auctor fuit Claudio ut Britanniam nulli post I. Cæsarem tentatam & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas aggredere.

Bericus.

A. Plautius.

Dio.

Ille autem Aulum Plautium tunc Prætozem exercitum in Britanniam ducere iussit, qui difficulter exercitum e Gallia abduxit, indigne ferentem, quod extra orbem terrarum bellum esset gerendum, multumque temporis cunctando extrahentem. At ubi Narcissus à Claudio missus tribunal Plautii ascendere, & exercitum alloqui instituit, tum majori indignatione milites accensit, conclamare vere confestim tritum illud, Io Saturnalia, (mos enim est Saturnalibus, ut id festum habitu dominorum servi celebrent) statimque volentes Plautium secuti sunt. Copiis in tres partes distractis, ne uno loco appellentes prohiberi litore possent, retro acti à vento in transmissione non nihil molestie senserunt: animo tamen recepto, quia fax ab ortu solis ad occidentem, qua navigabant, discurisset, insulam advecti sunt, nemine prohibente. Britanni enim cum ob ea que narraui, eos non adventuros credidissent, non convenerant: ideoque non congressi, in paludes se ac sylvas abdiderunt, spe Romanos mora extrahendi, ut re infecta discedere cogerentur, sicut Iulio Cæsari acciderat. Proinde Plautius iis indagandis multum laboris exhausit. Postquam invenit, (erant autem non liberi, sed regibus diversis subjecti) primo Cataratacum, post Togodunnum Cynobellini filios vicit. Patre autem mortuo fugientibus his, partem Bodunnorum in fidem accepit, qui Catuellanis parebant: presidioque ibi relicto, ad fluvium quendam progressus est: quem quia sine ponte non posse à Romanis transiri Barbari credebant, socordius in altera ejus parte castra habebant. Igitur Plautius Germanos misit, solitos etiam rapidissima flumina facile in armis transire. Hi hostem inopinatum invadentes, neminem virum sauciarunt, equis tantum qui currus traherent, vulneratis, quibus turbatis ne sessores quidem constare valebant. Tum Flavianum Vespasianum (qui summo post Imperio potitus est) hujusque fratrem Sabinum legatum misit, qui ipsi etiam trajecto amne, permultos Barbaros improvise interfecerunt. Neque vero reliqui fugæ se dederunt, sed postero die prælium incerta victoria conseruerunt, donec C. Sidius Geta cum prope in hostium potestatem venisset, ita eos vicit, ut ei propterea honores triumphales, quanquam Consul non fuisset, dati sint. Inde se Barbari ad fluvium Tamisim, quæ in Oceanum se exonerat, eoque affluente stagnat, receperunt, eumque facile transferunt, locorum que firma & pervia essent gnari: eos Romani insequentes periclitati sunt, mox cum Germani iterum transgressi essent, ac superiori loco per pontem quidam transgressi essent, undique Barbaris circumfusi magnam stragem ediderunt, reliquos vero inconsultius confectantes, in paludes in vias inciderunt, multosque suorum amiserunt. His de causis, & quia Togodumni interitu non modo nihil remisit Britanni, sed acrius

ad vindicandam ejus cladem bellum parabant, veritus Plautius ultra non processit, sed custodia eorum que tenuisset posita, Claudium accersit: iussus id facere, si quid violentius eveniret: ad quam expeditionem cum multa parata erant, tum elephantum contracti. Claudius accepto nuncio res urbanas, ac milites etiam Vitellio collega suo, (cui Consulatum itidem uti sibi, ad sex menses dederat) mandavit, ipse ab Urbe Ostiam delectus navigio inde Massiliam, reliquoque itinere partim terra, partim mari facto, ad Oceanum venit transmissitque in Britanniam, & ad copias ad Tamisim se expectantes perrexit. Quibus ad se receptis, transgressus fluvium, cum Barbaris, qui ad ejus adventum convenerant, signis collatis dimicavit, victoriaque potitus est, & Camalodunum Cunobellini regiam cepit, multosque inde vi, alios deditone in suam potestatem accepit. Ob hæc aliquoties Imperator dictus est, contra institutum Romanorum: neque enim sæpius quam semel licet uno de bello id nomen adsumere. Porro Britannis Claudius arma ademit, Plautioque eos regendos, subigendosque reliquos mandavit, ipse Romam contendit, generis suis Pompejo & Silano cum nuntio victoria præmissis. Sic Dio. Veruntamen Suetonius sine ullo prælio, aut sanguine partem insulæ in deditonem accepisse tradit. Sedecim plus minus diebus ipse in Britannia mansit. Quo tempore bonorum publicationem primoribus Britannorum remisit, pro quo beneficio ejus templum coluerunt, & ut Deum orarunt. Sextoque quam profectus erat mense, Romam rediit.

Elephantum.

Tantum erat vel tantillam Britannicæ partem debellasse, ut hinc Claudio annuos ludos, arcus triumphales & in Urbe, & Gessoriaci Gallicæ, splendidissimumque triumphum decreverit Senatus, ad cujus spectaculum etiam provinciarum præsidibus, & quibusdam exulibus in urbem commeari permissum. Navalis corona fastigio Palatinæ Domus, quasi Britannici maris domiti insigne, fixa, Coronas aureas contulerint provinciarum. Gallia Comata unam ix pondo, Hispania citerior alteram vii pondo. Per gradus in Capitolium genibus ascendit, levantibus eum utrinque generis. Mare Adriaticum prægrandi domo verius quam nave triumphans intravit. Messalinæ uxori primus in confessu locus, & ut carpento veheretur decreta fuerunt à Senatu. Deinde ludos triumphales edidit, accepta ad id Consulibus potestate. Hi ludi in duobus simul theatris exhibiti sunt, ac sæpius ipso à spectaculis digressu, alii ea curarunt. Equorum certamina tot promisit, quot dies illi admitterent, plura tamen quam decem non fuere, nam inter equorum cursum ursæ cædebantur, athletæ certabant, pueri ex Asia evocati pyrrhicam saltabant. Valerio etiam Asiatico, Iulio Silano, Sidio Geta & aliis ob hanc victoriam ornamenta triumphalia concessit. Licinio Crasso Frugi equo phalerato, & veste palmata ipsum triumphantem sequi permisit, Posidio Spadoni hastam puram, C. Gavio torques, armillas, phaleras, coronamque auream, ut in antiquo marmore Taurini videre est, donavit.

Plinius.

Interim belli reliquias tam secundis præliis profequutus est Aulus Plautius, ut illi ovationem decreverit Claudius, ingressoque urbem obviam progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus revertenti latus texerit, id est laevus incesse-